

SOCIAL COHESION - BASIC DETERMINANTS OF DEVELOPMENTS- RESEARCH RESULTS OF SLAVONIAN REGION

SOCIJALNA KOHEZIJA - TEMELJNA ODREDNICA RAZVOJA- REZULTATI ISTRAŽIVANJA NA PODRUČJU SLAVONSKE REGIJE

IVANOVIC, Milan

Abstract: Society is one of basic terms which in transition processes to inhabitants of transitional countries, specially to authorities, would present largest challenge; basic obstacle for practice of society is in that sufficiently not differed society and state. In paper presents research of social cohesion in Slavonia. Social cohesion in Slavonia is on low level measured with trust in institution of society and states, civic activism, volunteerism, philanthropy and ethnic distance. With so low of this indicators is not possible development. Therefore, development programs in region must predict special educational activities and other measure for strengthening of social cohesions.

Key words: social cohesion, trust in society institution, trust in state institution

Sažetak: Društvo je jedan od temeljnih pojmova koji je u procesima tranzicije stanovnicima tranzicijskih država, a posebno vlastima, predstavljao najveći izazov; osnovna prepreka za prakticiranje društva je u tome što se nije dovoljno razlikovalo društvo od države. U radu se daju rezultati istraživanja socijalnog kapitala na području slavonsko-baranjske regije; socijalna kohezija na području slavonsko-baranjske regije je na niskoj razini – mjereno povjerenjem u institucije društva i države, građanskim aktivizmom, volonterstvom i filantropijom te etničkom distancom. Kod tako niskih indikatora socijalne kohezije nije moguć učinkovit razvoj. Stoga razvojni programi u regiji moraju predvidjeti posebne edukacijske aktivnosti i druge mjere za snaženje socijalne kohezije.

Ključne riječi: socijalna kohezija, povjerenje u institucije društva, povjerenje u institucije države

Authors' data: Milan Ivanović, dr.sc. Elektrotehnički fakultet Osijek, Osijek, milan.ivanovic@etfos.hr

1. Društvo u procesima tranzicije

Društvo je jedan od novih temeljnih pojmova koji je u procesima tranzicije stanovnicima tranzicijskih država, posebno (novim) vlastima, predstavljao najveći izazov; osnovna prepreka za razumijevanje i funkcioniranje društva je u tome što oni (stanovnici i nove vlasti) nisu dovoljno razlikovali društvo od države. To je bio i još uvijek je temeljni problem procesa tranzicije u Hrvatskoj. (Ivanović, 1999).

Sve su društvene pojave međusobno (više-manje) povezane. Jedan od najvažnijih elemenata funkcioniranja društva je socijalna kohezija ili, kako neki autori te kvalitete nekog društva nazivaju - socijalni kapital, sociokulturni ili društveni kapital. U teorijskom okviru nema suglasnosti o definiciji i obuhvatu pojma socijalna kohezija; odgovori se razilaze na temeljnoj razlici: je li socijalna kohezija uzrok ili posljedica drugih čimbenika društvenog, ekonomskog i političkog života u društvu, odnosno, je li u ustavno uređenom društvu stanje socijalne kohezije nezavisna varijabla, koja generira efekte, ili je, pak, ona zavisna varijabla, kao rezultat akcija u jednom ili više područja društvenog života. Također se vodi rasprava o polazištu za definiranje ovog pojma – kojih je više, a o čemu ovisi i sama struktura definicije.

Prva grupa definicija polazi od nezaposlenosti, siromaštva, dohodovne nejednakosti i socijalne isključenosti i smatra te indikatore prijetnjama visokoj socijalnoj koheziji; ovdje se ekonomske i društvene prijetnje drže važnijima od političkih i kulturnih elemenata. Tome su gledištu bliske definicije koje koriste: OECD, Vijeće Europe i EU. Drugi pristup polazi od stava da kohezivno društvo ima visok stupanj društvene interakcije u zajednici i obitelji; npr. Svjetska banka koristi društveni kapital kao sinonim za socijalnu koheziju. Sve više je dokaza koji pokazuju da su socijalni kapital i kohezija presudni za društva koja napreduju u ekonomskom pogledu i održivom razvoju. Prema stavu Svjetske banke, gusta i isprepletana mreža društvenih institucija i građanskog angažmana će generirati ekonomski i društveni razvoj i smanjiti siromaštvo. Treća grupa definicija polazi od koncepta pripadnosti zajednici, kulturnim vrijednostima (Beauvais, 2002).

S proaktivnog gledišta, za naše prilike, najpogodniji je pristup Svjetske banke koja, grubo gledano, izjednačava socijalni kapital i socijalnu koheziju. Prema teoriji socijalnog kapitala i rezultatima istraživanja dobro organiziranih i efikasnih društava horizontalne društvene interakcije, učvršćuju društveno povjerenje, jačaju društvene veze i proširuju društvene identitete, a to pridonosi integraciji pluralnog društva. Prema nizu autora socijalni kapital se odnosi na broj i kvalitetu interakcija u civilnom području što uključuje sudjelovanje građana u radu udruga građana i vjerskim udrugama, članstvo u sindikalnim organizacijama, druženja u hobističkim klubovima, dobre susjedske odnose i sl. Prva je istraživanja proveo Putnam (1991). u Italiji, a poznata je i knjiga „Povjerenje” (Fukuyama, 2000).

Empirijski je socijalni kapital strukturiran iz tri elementa: (a) povjerenje u ljude i društvene institucije, a označava spremnost na suradnju (ne samo s članovima obitelji ili znancima), (b) udruživanje i kolektivne akcije koje omogućuju neposredno iskustvo suradnje i njezinih prednosti, u ostvarivanju interesa koji su izvan okvira individualne akcije, (c) poštovanje društvenih i pravnih normi.

No, kako naglašava Štulhofer, norme i običaji mogu, iza fasade formalnih institucija, tržišno i demokratsko natjecanje pretvoriti u ruglo te rezultirati kroničnim gospodarskim, političkim i društvenim zaostajanjem. To se manifestira: odsustvom ekonomskog rasta i razvoja, trajnom političkom nestabilnošću i nedemokratskim postupcima onih na vlasti te općim nepovjerenjem, društvenim cinizmu i oportunističkim građana te visokom razinom društvene patologije. (Štulhofer, 2003)

Socijalna kohezija (u bilo kojoj varijanti definicije) kao i socijalni kapital bitni su elementi ekonomskog i društvenog razvoja svake zemlje, jer oni omogućuju efikasan pristup privrednim resursima i omogućuju razvoj individualnih i grupnih ljudskih potencijala i potencijal društva u cjelini. (Ingelhart, 2000; Linc, 1998)

2. Socijalni kapital i socijalna kohezija na području Slavonsko-baranjske regije

U Hrvatskoj ne postoje sistematska ni kontinuirana istraživanja socijalne kohezije ni socijalnog kapitala; ono malo istraživanja koja se provode više su rezultat znanstvenog entuzijazma i građanskog aktivizma nego profilirane znanstveno-istraživačke politike u našoj zemlji. Tako je grupa znanstvenika s osječkog sveučilišta provela je krajem 2005. godine istraživanje o sustavu društvenih vrijednosti te o socijalnom kapitalu/koheziji na području slavonsko-baranjske regije, na slučajnom uzorku od 1000 anketiranih; o metodologiji istraživanja vidi detaljnije u knjizi „Kamo idemo“ (Grupa autora, 2006; Ivanović, 1999). Istraživanjem je razvijen sustav 8 indikatora povjerenja, ali ovdje se prikazuje samo jedan od njih.

Socijalni kapital je istraživao kroz: povjerenje u institucije društva i institucije države i analizu građanskog aktiviteta, volonterstva i filantropije te etničke distance. Rezultate prikazuju tablice 1 i 2 te grafikon 1.

Postotak povjerenja	Crkva	Udruge građana	Sindikati	Mediji	Političke stranke	Lokalna samouprava	Poduzetnici
100 %	11,6	4,2	1,9	1,0	0,5	2,2	1,8
51 - 99 %	39,8	40,3	25,1	24,3	10,4	16,5	18,6
50 %	14,2	19,4	18,9	21,0	9,9	17,2	18,8
2 - 49 %	22,1	27,4	42,7	45,0	58,6	50,0	49,0
1 %	4,8	0,9	4,0	2,5	7,0	4,9	3,6
Bez odgovora	7,5	7,8	7,4	6,2	13,7	9,2	8,2

Tablica 1. Povjerenje u institucije društva (%)

- Nisko je povjerenje u institucije društva: crkva i udruge građana imaju povjerenje tek polovice anketiranih, znatno je manje povjerenje u medije, sindikate i poduzetnike, a vrlo je nisko povjerenje u lokalnu samoupravu i političke stranke. (tab 1)

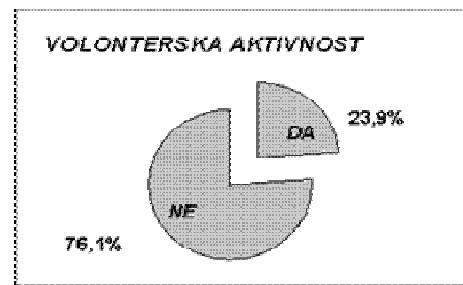
- Nisko je povjerenje u institucije države; Predsjednik Republike ima povjerenje tek polovice anketiranih, znatno manje povjerenje je u policiju i sudove, a vrlo je nisko povjerenje je u Hrvatski Sabor i Vladu RH. (tab 2)

% povjerenja	Predsjednik Republike	Sabor	Vlada	Policija	Sud
1-25/ %	2,1	6,7	6,4	2,8	3,1
26-49 %	27,8	51,4	52,2	42,0	45,7
50 %	17,1	14,5	13,6	19,6	17,2
51-99 %	41,1	14,9	14,6	24,6	22,2
100 %	5,6	0,3	0,5	1,2	1,4
Bez odgovora	6,3	12,2	12,7	9,8	10,4

Tablica 2. Povjerenje u institucije države (%)

- Niska je razina građanskog aktivizma; dominira skupina društveno-politički neaktivnih stanovnika (75,6%). U skupini aktivnih najviše je članova sindikata (6,5%), vjerskih udruga (6,1%), političkih stranaka (4,4%), nevladinih organizacija i udruga građana (4,9%), stručnih udruga (2,3%).

- Niska je razina građanskog aktivizma; dominira skupina društveno-politički neaktivnih stanovnika (75,6%). U skupini aktivnih najviše je članova sindikata (6,5%), vjerskih udruga (6,1%), političkih stranaka (4,4%), nevladinih organizacija i udruga građana (4,9%), stručnih udruga (2,3%).

Slika 1. Volonterska aktivnost

- Vrlo je niska razina volonterskog angažmana građana (23,9% - slika 1), niska je materijalna (25,8%) i financijska (47,2%) pomoć građana društvenim akcijama.

- Relativno je visoka etnička distanca, koja je kod nacionalnih manjina niža (otvoreniji su prema međuetničkim odnosima), a viša je kod većinskog naroda.

Smatramo da bi rezultati ovakvog istraživanja na razini RH bilo slični. Naše nalaze i stav potvrđuju istraživanja drugih znanstvenika u Hrvatskoj kao i postotak odaziva građana na lokalne i parlamentarne izbore posljednjih godina.

Prema Šundaliću socijalna kohezija je u Hrvatskoj vidno narušena i to na više razina: političkoj (nepovjerenje prema političkim strankama, općenito, a onda i prema izabranim predstavnicima vlasti zbog neispunjavanja predizbornih programa; privrednoj (nepovjerenje radnika prema poslodavcima, nepovjerenje poslodavaca prema državi i obratno); međuljudskoj razini svakodnevice (nepovjerenje u drugu osobu zbog razlika u socijalnoj poziciji, zbog nacionalne i vjerske pripadnosti, zbog stranačke pripadnosti i drugo. (Šundalić, 2002).

Ovdje treba upozoriti i na stav Slavka Kulića o potrebi rekonstrukcije hrvatskog društva koji je iznio 1996. godine u svome radu „Rekonstrukcija društva kao preduvjet restrukturiranja gospodarstva i uključivanja u europske integracije“ (Kulić, 1999) Isto tako, upozoravamo na naš stav - da je u vrijeme pada Berlinskog zida (početak procesa tranzicije) socijalna kohezija u Hrvatskoj je bila na zavidnoj razini (u odnosu na druge socijalističke zemlje). Smatramo da ratna agresija na Hrvatsku nije uzrok uništenja društvenog kapitala; jer, u slučaju agresije na neku zemlju, socijalna kohezija jača, snaži se povjerenje u državu, društvene institucije i sugrađane, a po završetku rata, u zemljama pobjednicama, poslijeratni polet i snažno povjerenje u vođe čine povoljan društveni okvir za privrednu i društvenu obnovu zemlje. (Ivanović, 2005).

3. Zaključak

Socijalni kapital/kohezija bitni su elementi ekonomskog i društvenog razvoja svake zemlje, oni omogućuju efikasniji pristup privrednim resursima i omogućuju razvoj individualnih i grupnih ljudskih potencijala te potencijala društva u cjelini.

Istraživanje je utvrdilo da su socijalni kapital/kohezija na području slavonsko-baranjske regije na niskoj razini – mjereno povjerenjem u institucije društva, u institucije države, građanskim aktivizmom, volonterstvom i filantropijom te etničkom distancom.

Razloge za slabljenje socijalne kohezije u nas treba tražiti u: (a) području ekonomije (tranzicijski procesi, procesi privatizacije), (b) slabom radu državnih tijela (nefunkcioniranje pravne države), (c) slabostima političkih stranaka (predizborna obećanja, ponašanje nakon dolaska na vlast, razne afere) te (d) u nedovoljnoj educiranosti svih građana o procesima tranzicije, a posebno stranačkih vođa i funkcionara u tijelima državne i lokalne uprave.

Stoga svi razvojni programi u regiji (a trebalo bi i u državi) moraju predvidjeti posebne edukacijske aktivnosti i druge mjere za snaženje socijalnog kapitala/kohezije. Jer, slavonska regija – uz ovako niske vrijednosti rečenih indikatora - teško će postizati dogovore i pokretati privredne, kulturne ili druge razvojne projekte.

4. Literatura

Beauvais, C.& Jenson, J. (2002). *Social Cohesion: Updating the State of the Research*, CPRN

Fukuyama, F. (2000). *Povjerenje*, Izvori, Zagreb, ISBN 953-203-030-1

Grupa autora (2006). *Kamo idemo - sustav društvenih vrijednosti u tranzicijskom procesu u Republici Hrvatskoj kao determinanta građanskog aktivizma*, ISBN 953-6980-03-8, Albert^E, Osijek

Ingelhart, R. (2000). *Globalization and Postmodern Values*, *The Washington Quarterly*, winter

Ivanović, M. (1999). *U svoje ime - polemike o civilnom društvu*, Albert^E, Osijek

Ivanović, M. (2006). *Izgubljene šanse – procesi postsocijalističke tranzicije*, Albert^E, Osijek, ISBN: 953-6980-02-9

Kulić, S. (1999). *Rekonstrukcija društva kao preduvjet restrukturiranja gospodarstva i uključivanja u europske integracije*, u knjizi grupe autora „*Hrvatsko gospodarstvo u tranziciji*”, Ekonomski institut Zagreb, Zagreb, ISBN 953-6030-20-9

Linc, J. & Stepan, A. (1998). *Demokratska tranzicija i konsolidacija*, F.Višnjić, Beograd, ISBN 86-7363-218-8

Rimac, I. & Štulhofer, A (2002). *Sociokulturne vrijednosti, gospodarska razvijenost i politička stabilnost kao čimbenici povjerenja u Europsku uniju*, Institut "Ivo Pilar", Zagreb

Šundalić, A. (2000). *Suživot: politička odluka ili egzistencijalna nužda*, VIMIO, Vukovar